

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

Філологічний факультет
Катедра української мови імені проф. Івана Ковалика

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філологічного факультету
Крохмальний Р.О. _____

“31” серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Сучасна українська літературна мова (фонетика і фонологія)

освітній рівень	перший (бакалаврський)
галузь знань	03 Гуманітарні науки (шифр і назва галузі знань)
спеціальність	035 Філологія (шифр і назва спеціальності)
спеціалізації	035.01 Українська мова та література, 035.09 Фольклористика 035.10 Прикладна лінгвістика (шифр і назва спеціалізації)
освітні програми	Літературна творчість Фольклористика Прикладна лінгвістика
Факультет	філологічний

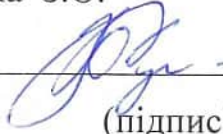
Розробник: Пілецький В.І. доцент, кандидат філологічних наук

(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри української мови імени професора Івана Ковалика

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

Завідувач кафедри Купчинська З.О.

 (підпис) _____ (Купчинська З.О.)
(прізвище та ініціали)

«31» серпня 2023 р

Затверджено Вченою радою філологічного факультету

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

«31» серпня 2023 р. Голова (Крохмальний Р.О.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, освітній рівень, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма здобуття освіти
Кількість кредитів – 2,5	Галузь знань 03 Гуманітарні науки (шифр і назва)	Нормативна
Модулів – 1	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Рік підготовки
Змістових модулів – 3		1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		Семестр 2-ий
Загальна кількість годин – 75	Спеціальність: 035 Філологія (шифр і назва) Спеціалізація: 035.01 Українська мова та література (Літературна творчість) 035.09 Фольклористика 035.10 Прикладна лінгвістика	Лекції
Тижневих годин для денної форми здобуття освіти : аудиторних: 4 год. самостійної роботи: – 0,7 год.		32 год
		Практичні, семінарські
		32 год
		Лабораторні
		0 год.
		Самостійна робота
		11 год.
		Індивідуальні завдання:
		год.
	Вид контролю: (екзамен/залік)	
2-ий семестр - екзамен залік - для 35.09 Фольклористика		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми здобуття освіти – 85,4%:14,6%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: ознайомити студентів з українською фонетикою і фонологією як наукою, з'ясувати його предмет, завдання, значення і систему термінів, навчити студентів розрізняти сучасні та історичні фонетичні зміни.

Завдання: формувати у студентів чітке розуміння фонетичних особливостей української літературної мови, навчити їх описувати сучасні асиміляції, дисиміляції, розуміти природу різноманітних фонетичних процесів, знати особливості української фонетичної системи, орфоепічні норми сучасної української літературної мови, робити фонетичний аналіз та вміти записувати текст фонологічною і фонетичною транскрипціями.

Навчальна дисципліна спрямована на формування таких

загальних компетентностей:

ЗК 1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 2. Здатність системно аналізувати головні тенденції історичного розвитку українського народу, поважати його культурно-історичні надбання та морально-етичні цінності, сприяти розв'язанню актуальних загальнодержавних і суспільних завдань.

ЗК 3. Здатність критично мислити та бути самокритичним.

ЗК 4. Здатність учитися впродовж життя й опановувати нові знання.

ЗК 5. Здатність до пошуку та аналітичної оцінки інформації з різних джерел.

ЗК 6. Уміння виявляти, формулювати, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність провадити командну та самостійну роботу.

ЗК 11. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 12. Здатність застосовувати знання теоретичні знання на практиці.

ЗК 13. Уміння використовувати інформаційні та комунікаційні технології при вирішенні стандартних завдань професійної діяльності.

ЗК 14. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

фахових компетентностей:

ФК 1. Розуміння сутності філологічної науки та її теоретичних основ.

ФК 2. Базові уявлення про мову як особливу знакову систему, її природу та функції, про генетичну та структурну типологію мов світу; фонетичний, лексичний, граматичний рівні мови.

ФК 3. Здатність застосовувати знання з теорії, історії української мови та літератури.

ФК 4. Уміння аналізувати просторові (горизонтальні) та соціальні (вертикальні) різновиди мови, описувати соціолінгвальну ситуацію.

ФК 8. Здатність вільно, гнучко й ефективно використовувати мову(и), що вивчається(ються), в усній та письмовій формах, у різних жанрах, стилях і регістрах спілкування (офіційному, неофіційному, нейтральному), для розв'язання комунікативних завдань в усіх сферах життя.

ФК 9. Розуміння сутності й соціального значення майбутньої професії, основних проблем дисциплін, що визначають конкретну філологічну галузь, їх взаємозв'язку в цілісній системі знань.

ФК 10. Професійні знання й уміння з обраної спеціалізації.

ФК 11. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних фактів, інтерпретації текстів.

ФК 12. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

ФК 13. Розуміння значення всіх підсистем мови для вироблення вмінь аналізувати мовні одиниці, визначати їх взаємодію та характеризувати лінгвальні явища і процеси, що їх зумовлюють.

ФК 14. Здатність створювати усні й письмові тексти різних жанрів і стилів державною та іноземною (іноземними) мовами.

ФК 15. Здатність проводити кваліфіковану комунікативну діяльність у різних вимірах жанрово-стильової диференціації мови.

ФК 16. Здатність здійснювати лінгвістичний аналіз текстів різних стилів і жанрів.

ФК 17. Здатність до надання консультацій з дотримання норм літературної мови та культури мови.

ФК 18. Здатність до ведення ділової комунікації усно і письмово;

та досягнення **програмних результатів навчання:**

ПРН 1. Використовувати українську мову як державну в усіх сферах суспільного життя, зокрема у професійному спілкуванні.

ПРН 3. Ефективно та результативно працювати з інформацією: добирати необхідний фактаж із різних джерел, критично аналізувати й інтерпретувати його, впорядковувати, класифікувати та систематизувати.

ПРН 4. Організувати процес навчання й самоосвіти.

ПРН 5. Засвідчувати розуміння фундаментальних принципів буття людини, природи, суспільства.

ПРН 8. Застосовувати філологічні знання для розв'язання професійних завдань.

ПРН 9. Використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології для вирішення різнопланових завдань у професійній діяльності.

ПРН 10. Виділяти галузі філології й окреслювати коло їх основних проблем.

ПРН 11. Знати систему мови.

ПРН 13. Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.

ПРН 14. Створювати усні та письмові тексти різних жанрів і стилів державною та іноземною (іноземними) мовами.

ПРН 15. Виокремлювати мовні одиниці та визначати їх взаємодію. Характеризувати лінгвальні явища і процеси, що їх зумовлюють.

ПРН 17. Використовувати мову(и), що вивчається(ються), усно та письмо, у різній жанрово-стильовій парадигмі та регістрах спілкування, для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя.

ПРН 18. Здійснювати лінгвістичний аналіз різножанрових текстів.

ПРН 19. Окреслювати основні проблеми дисциплін певних галузей філологічної науки, пояснювати їх взаємозв'язок у цілісній системі знань.

ПРН 20. Демонструвати знання, бути компетентним у предметній сфері обраної філологічної спеціалізації.

ПРН 21. Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати мовні, явища, коментувати у відповідному ракурсі тексти різних стилів і жанрів.

ПРН 22. Планувати та здійснювати дослідження в галузі філології на належному рівні.

У результаті вивчення курсу студент повинен:

знати: аспекти і методи вивчення звуків мови, артикуляційні та акустичні властивості звуків сучасної української літературної мови та основи їх класифікації, системи голосних і приголосних фонем сучасної української літературної мови та їх звукові вияви, проблеми класифікації фонем і основні підходи українських фонологів до їх вирішення, основи транскрибування, звукові зміни сучасної української літературної мови (асиміляція, акомодация, дисиміляція, спрощення), основи українського складоподілу, орфоепічні норми сучасної української літературної мови і типові відхилення від них, основи теорії письма (співвідношення між буквами і звуками, принципи правопису).

вміти: давати повну характеристику головним виявам голосних і приголосних фонем, виявляти умови та причини появи комбінаторних та позиційних виявів фонем, характеризувати різновиди звукових змін, з'ясовувати причини їх виникнення, записувати слова і тексти фонологічною і спрощеною фонетичною транскрипціями, виявляти типові відхилення від орфоепічних норм і застосовувати різноманітні засоби їх подолання.

3. Програма навчальної дисципліни

<i>Модуль 1. Фонетика і фонологія як наука. Аспекти вивчення звуків мови. Голосні фонем</i>	
1.	Фонетика і фонологія як наука, їх предмет, завдання. Будова мовного апарата. Аспекти вивчення звуків (акустичний, анатомо-фізіологічний, лінгвістичний). Методи вивчення звуків мови.
2.	Основні поняття фонології. Фонема та її функції. Принципи виділення фонем. Фонологічна концепція П.П. Коструби. Позиційні та комбінаторні варіанти головного вияву фонем.
3.	Фонологічна і фонетична транскрипції, їх завдання. Основний принцип транскрибування. Повна і спрощена фонетична транскрипція.
4.	Артикуляційні особливості голосних і приголосних звуків. Класифікація голосних фонем. Звукові вияви голосних фонем.

<i>Модуль 2. Приголосні фонем та їх звукові вияви. Комбінаторні звукові зміни</i>	
5.	Приголосні фонем та їх звукові вияви. Класифікація приголосних фонем. Варіанти головних виявів приголосних фонем. Довгі приголосні звуки і проблема довгих приголосних фонем.
6.	Звукові зміни в мовленнєвому процесі: асиміляції, дисиміляції, спрощення. Причини звукових змін. Типи асимілятивних змін за напрямом, обсягом, характером. Асиміляція приголосних за дзвінкістю/глухістю, твердістю/м'якістю, місцем і способом творення.
7.	Дисиміляція приголосних звуків. Види дисиміляцій за напрямом, ступенем сусідства розподібнених звуків, характером змін. Історичні і сучасні дисиміляції.
8.	Спрощення в групах приголосних, його артикуляційна природа. Групи приголосних, у яких відбуваються спрощення. Спрощення фонем і звуків, відображення на письмі.

<i>Модуль 3. Чергування фонем і звуків. Склад та наголос. Ортоепія і ортографія</i>	
9.	Чергування фонем та їх варіантів. Поняття про морфонологію. Основні типи історичних чергувань голосних фонем. Чергування приголосних звуків і фонем. Основні типи історичних альтернатив приголосних фонем.
10.	Склад як фонологічне і фонетичне явище. Основи складоподілу.
11.	Наголос. Артикуляційна й акустична природа наголосу. Особливості словесного наголосу в українській мові. Фонетичні слова. Поняття про енклітики і проклітики. Особливості наголошування різних частин мови. Словники наголосів.
12.	Поняття „ортоепія”. Ортоепічні норми сучасної української літературної мови. Типи ортоепічних помилок і шляхи їх подолання.
13.	Графіка. Графема як основна одиниця графіки. Співвідношення між буквами і фонемами. Український алфавіт. Ортографія як наука. Основні поняття орфографії. Принципи українського правопису: фонетичний, фонематичний (морфологічний), традиційний, смисловий. Проблеми українського правопису.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п	інд	ср		л	п	інд	ср
1	2	3	4	6	7	8	9	10	12	13
Модуль 1. Фонетика і фонологія як наука. Аспекти вивчення звуків мови. Голосні фонем										
Тема 1. Фонетика і фонологія як наука, їх предмет, завдання. Аспекти вивчення звуків.	8	4	4		1	2	1	1		
Тема 2. Основні поняття фонології. Фонема та її функції.	4	2	2			2	1	1		
Тема 3. Фонологічна і фонетична транскрипції, їх завдання.	5	2	2		1					
Тема 4. Голосні фонем та їхні звукові вияви.	5	2	2		1	2	1	1		
Разом – змістовий модуль I	22	10	10		2	4	2	2		
Модуль 2. Приголосні фонем та їх звукові вияви. Комбінаторні звукові зміни										
Тема 5. Приголосні фонем та їх звукові вияви. Класифікація приголосних фонем.	9	4	4		1	2	1	1		
Тема 6. Звукові зміни в мовленнєвому процесі: асиміляції, дисиміляції, спрощення. Типи асимілятивних змін	9	4	4		1	3	1	2		
Тема 7. Дисиміляція приголосних звуків. Види дисиміляцій.	5	2	2		1	2	1	1		
Тема 8. Спрощення в групах приголосних, його артикуляційна природа.	5	2	2		1	2	1	1		
Разом – змістовий модуль 2	28	12	12		4	9	4	5		
Змістовий модуль 3. Чергування фонем і звуків. Склад та наголос. Ортоепія та ортографія										

Тема 9. Чергування фонем та їх варіантів. Поняття про морфологію. Основні типи історичних чергувань голосних та приголосних фонем.	9	4	4		1	2	1	1		
Тема 10. Склад як фонологічне і фонетичне явище. Основи складоподілу.	3	2	1		1	1		1		
Тема 11. Наголос. Артикуляційна й акустична природа наголосу.	2	1	1							
Тема 12. Поняття „ортоепія”. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Типи орфоепічних помилок і шляхи їх подолання.	5	2	2		1	1		1		
Тема 13. Графіка. Графема як основна одиниця графіки. Співвідношення між буквами і фонемами. Український алфавіт. Орфографія як наука. Основні поняття орфографії. Принципи українського правопису. Проблеми українського правопису.	5	2	2		1	1		1		
Разом – змістовий модуль 3	29	12	12		5	8	2	6		
Усього годин	75	32	32		11	20	8	12		

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Фонетика і фонологія як наука, їх предмет, завдання. Будова мовного апарата. Аспекти вивчення звуків (акустичний, анатомо-фізіологічний, лінгвістичний). Методи вивчення звуків мови.	4
2	Основні поняття фонології. Фонема та її функції. Принципи виділення фонем. Фонологічна концепція П.П. Коструби. Позиційні та	4

	комбінаторні варіанти головного вияву фонем. Фонологічна і фонетична транскрипції, їх завдання. Основний принцип транскрибування. Повна і спрощена фонетична транскрипція.	
3	Артикуляційні особливості голосних і приголосних звуків. Класифікація голосних фонем. Звукові вияви голосних фонем. Норми вимови голосних звуків.	4
4	Приголосні фонем та їх звукові вияви. Класифікація приголосних фонем. Варіанти головних виявів приголосних фонем. Довгі приголосні звуки і проблема довгих приголосних фонем. Норми вимови приголосних звуків.	4
5	Звукові зміни в мовленнєвому процесі: асиміляції, дисиміляції, спрощення. Причини звукових змін. Типи асимілятивних змін за напрямом, обсягом, характером. Асиміляція приголосних за дзвінкістю/глухістю, твердістю/м'якістю, місцем і способом творення. Норми вимови сполучень приголосних звуків.	6
6	Дисиміляція приголосних звуків. Види дисиміляцій за напрямом, ступенем сусідства розподібнених звуків, характером змін. Історичні і сучасні дисиміляції.	2
7	Спрощення в групах приголосних, його артикуляційна природа. Групи приголосних, у яких відбуваються спрощення. Спрощення фонем і звуків, відображення на письмі.	2
8	Чергування фонем та їх варіантів. Поняття про морфонологію. Основні типи історичних чергувань голосних фонем. Чергування приголосних звуків і фонем. Основні типи історичних альтернатив приголосних фонем.	4
9	Склад як фонологічне і фонетичне явище. Основи складоподілу. Наголос. Артикуляційна й акустична природа наголосу. Особливості словесного наголосу в українській мові. Фонетичні слова. Поняття про енклітики і проклітики. Особливості наголошування різних частин мови. Словники наголосів. Поняття „орфоепія”. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Типи орфоепічних помилок і шляхи їх подолання.	2
	Разом	32

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Фонетика і фонологія як наука, їх предмет, завдання. Будова мовного апарата. Аспекти вивчення звуків (акустичний, анатомо-фізіологічний, лінгвістичний). Методи вивчення звуків мови.	1
2.	Основні поняття фонології. Фонема та її функції. Принципи виділення фонем. Фонологічна концепція П.П. Коструби. Позиційні та комбінаторні варіанти головного вияву фонем. Фонологічна і фонетична транскрипції, їх завдання. Основний принцип транскрибування. Повна і спрощена фонетична транскрипція.	1
3.	Артикуляційні особливості голосних і приголосних звуків. Класифікація голосних фонем. Звукові вияви голосних фонем. Норми вимови голосних звуків.	1
4.	Приголосні фонем та їх звукові вияви. Класифікація приголосних фонем. Варіанти головних виявів приголосних фонем.	1

	Довгі приголосні звуки і проблема довгих приголосних фонем. Норми вимови приголосних звуків.	
5.	Звукові зміни в мовленнєвому процесі: асиміляції, дисиміляції, спрощення. Причини звукових змін. Типи асимілятивних змін за напрямом, обсягом, характером. Асиміляція приголосних за дзвінкістю/глухістю, твердістю/м'якістю, місцем і способом творення. Норми вимови сполучень приголосних звуків.	1
6.	Дисиміляція приголосних звуків. Види дисиміляцій за напрямом, ступенем сусідства розподібнюваних звуків, характером змін. Історичні і сучасні дисиміляції.	1
7.	Спрощення в групах приголосних, його артикуляційна природа. Групи приголосних, у яких відбуваються спрощення. Спрощення фонем і звуків, відображення на письмі.	1
8.	Чергування фонем та їх варіантів. Поняття про морфологію. Основні типи історичних чергувань голосних фонем. Чергування приголосних звуків і фонем. Основні типи історичних альтернацій приголосних фонем.	1
10.	Склад як фонологічне і фонетичне явище. Основи складоподілу. Наголос. Артикуляційна й акустична природа наголосу. Особливості словесного наголосу в українській мові. Фонетичні слова. Поняття про енклітики і проклітики. Особливості наголошування різних частин мови. Словники наголосів. Поняття „орфоепія”. Орфоепічні норми сучасної української літературної мови. Типи орфоепічних помилок і шляхи їх подолання.	2
	Разом	11

7. Форми та методи навчання

Лекції, консультації, самостійна робота.

8. Методи контролю

Тестування, контрольні роботи.

9. Розподіл балів, які отримують студенти (іспит)

Поточне тестування та самостійна робота (виконання завдань)						Іспит (підсумкове тестування)	Сума
Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		50	100
Завдання	Тест	Завдання	Тест	Завдання	Тест		
5	10	5	10	10	10		

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Оцінка	Оцінка в балах	За національною шкалою
--------	----------------	------------------------

ECTS		Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку		Залік
A	91 – 100	5	Відмінно	Зараховано
B	81 – 90	4	Дуже добре	
C	71 – 80		Добре	
D	61 – 70	3	Задовільно	
E	51 - 60		Достатньо	
F	31 - 50	2	Незадовільно	Незараховано
FX	До 30			

10. Методичне забезпечення

1. Асіїв Л., Пілецький В. Тестові завдання з фонетики та фонології сучасної української літературної мови для студентів філологічного факультету. – Львів, 2008.
2. Пілецький В. Практичні завдання з фонетики та фонології сучасної української літературної мови для студентів філологічного факультету. – Львів, 2001.
3. Асіїв Л., Пілецький В. Фонетика і фонологія української мови: Збірник практичних, тестових та контрольних завдань. – Львів, 2015. – 300 с.

11. Рекомендована література

Базова

1. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Ч.1, – 4-е вид. – К., 1972.
2. Коструба П.П. Основні поняття фонології // Українська мова і література в школі. – 1965. - № 7. – С. 21-25.
3. Коструба П.П. Фонетика сучасної української літературної мови. Ч.1. – Львів, 1963.
4. Коструба П.П. Фонетика, фонологія і морфонологія (їх предмет та місце в науці про мову) // Методологічні питання мовознавства. – К., 1966. – С. 94-103.
5. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика / За ред. І.К.Білодіда. – К., 1969.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я.Плющ – К., 1994. – С.16 -115.
7. Орфоепічний словник. Укладач М.І.Погрібний. – К., 1984.

Допоміжна

4. Ганич Д. І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К., 1985.
5. Головащук І.С. Складні випадки наголошення. Словник – довідник. – К., 1995.
6. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. – К., 1999. – С.162-204.
7. Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З. Словник-довідник з культури української мови. – К, 1996.

8. Ключковський Б.Г. Методичні вказівки і практичні завдання з фонетики і фонології сучасної української літературної мови для студентів I курсу філологічного факультету. – Львів, 1987.
9. Коструба П.П. Про систему приголосних фонем сучасної української літературної мови // Питання українського мовознавства. Кн.5. – Львів, 1962. – С. 112-121.
10. Курс сучасної української літературної мови. Т. I. / За ред. Л.А.Булаховського. – К., 1951.
11. Орфографічний словник української мови. Уклали: С.І.Головащук, М.М.Пешак, В.М.Русанівський, О.О.Тараненко. – К., 1994.
12. Петличний І.З. До питання про систему голосних фонем у сучасній українській літературній мові // Питання українського мовознавства. Кн.1. – Львів, 1956. – С. 15-20.
13. Українська літературна вимова і наголос. Словник-довідник. – К., 1973.
14. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 391 с.

12. Інформаційні ресурси

1. Асіїв Л., Пілецький В. Фонетика і фонологія української мови: Збірник практичних, тестових та контрольних завдань. – Львів, 2015. – 300 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/FONETYKA-0000.pdf>
Державна наукова установа “Книжкова палата України імені Івана Федорова”
URL : <http://www.ukrbook.net/>
2. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника URL : <http://www.lsl.lviv.ua/>
3. Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека. URL : <https://lonpb.com.ua/>
4. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка
URL : <https://lnulibrary.lviv.ua/>
5. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс].
URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>